

**Referat wygłoszony w dniu 29 kwietnia 2024 na posiedzeniu
Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie**

Prof. dr hab. Ryszard Skowron

Uniwersytet Śląski w Katowicach, profesor emeritus

e-mail: ryszard.skowron@us.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9131-2832>

**Oryginał, parafrazy i plagiat. Geneza i recepcja prac Judy
Tadeusza Krusińskiego SI o wojnie afgańsko-perskiej i upadku
dynastii Safawidów.**

W wystąpieniu przedstawiona zostanie geneza powstania oraz przebieg procesu edycji tłumaczeń i parafraz pracy polskiego jezuitę-misjonarza Judy Tadeusza Krusińskiego poświęconej przyczynom upadku dynastii Safawidów i przebiegowi wojny afgańsko-perskiej. Pierwsza wersja pracy, którą sam autor nazywał najczęściej „*Historia revolutionis persicae*” lub „*Relatio de mutationibus Regni Persarum*” pozostaje do dziś nieznana. Zredagowany najprawdopodobniej w Konstantynopolu jej łacińskojęzyczny tekst autor przesłał do Paryża, gdzie nie tylko został przetłumaczony przez Antoine’a Du Cerceau i Thomasa Ch. Fleuriau na język francuski, ale też znacznie przerobiony i wydany w 1728 r. w Paryżu i Hadze pod tytułem *Histoire de la dernière révolution de Perse*. Parafraza francuska stała się podstawą dla edycji angielsko- i włoskojęzycznej. Jeszcze inną wersję pracy Krusińskiego opracował i opublikował w języku niemieckim w 1632 Joseph Stöcklein. Jego parafraza, dzięki wykorzystaniu nowych źródeł, ma istotne znaczenie dla poznania przebiegu prac ojca Judy Tadeusza nad książką. Przebywając w Konstantynopolu Krusiński na potrzeby dworu osmańskiego dokonał nowej redakcji tekstu łacińskiego, który został przetłumaczony i wydany w języku tureckim (*Tārīh-i seyyāh ...*, 1729). Edycja ta wywołała, trwający do dziś, spór o autorstwo przekładu. Problem recepcji dzieła jeszcze bardziej skomplikowała retranslacja wersji tureckiej na język łaciński przez Johanna Ch. Clodiusa (*Târīh-i seyyâh, hoc est....*, Lipsk

1632). Szczególnie ważne dla poznania struktury i rozwinięcia poszczególnych wątków mają dwa odnalezione w Bibliotece Narodowej w Wiedniu rękopisy „Historia Revolutionis Persicae”. Finalnym zwieńczeniem prac Krusińskiego nad przyczynami upadku dynastii Safawidów i przebiegiem wojny afgańsko-perskiej była wydana w 1740 we Lwowie książka *Tragica vertentis belli Persici*, nie doczekała się ona jednak żadnego przekładu i praktycznie nie funkcjonuje w międzynarodowym obiegu naukowym.

Literatura

Abrahamowicz Z., Hopp L., *Rákóczi és török könyvnyomtatás*, „Magyar Könyvszemle” 1977, vol. 93, nr 2.

Babinger F., *Stambuler Buchwesen im 18. Jahrhundert*, Leipzig 1919.

Babinger F., „18. Yüzyılda İstanbul'da Kitabiyat”. *Müteferrika ve Osmanlı Matbaası*, ed. Nadret Kuran Burçoğlu and Machiel Kiel, Istanbul 2004.

Borkowski M.P., *The writings of Tadeusz Juda Krusiński's and the image of Iran in some 18th century Polish printed geographical compendia*, [w:] *Irān va Lahestān. Munāsabāt-e farhangi va tamaddoni / Historical and Cultural Interactions of Poland and Iran*, red. D. Kołodziejczyk i H. Kazemzadeh, Tehran 1396/2016, s.15-25.

Brzeziński S., *Misjonarze i dyplomaci polscy w Persji w XVII i XVIII wieku*, Potulice 1935 (odbitka z „Annales Missiologicae” 1935, t. 7).

Erginbaş V., *Enlightenment of the Ottoman Context: İbrahim Müteferrika and His Intellectual Landscape* [w:] *Historical Aspects of Printing and Publishing in Languages of the Middle East*, ed. G. Roper, Leiden-Boston 2014, s.53-100.

Gencer Y., İbrahim Müteferrika and the Age of the Printed Manuscript [w:] *The Islamic Manuscript Tradition. Ten Centuries of Book Arts in Indiana University Collections*, ed. Ch. Gruber, Indiana University Press 2009, s. 155-193.

Kolbaja D., *Juda Tadeusz Krusiński – misjonarz, uczony dyplomata. Życie i dzieło*, „Pro Georgia” 2, 1992, s. 19-27.

Krusiński J.T., *Histoire de la dernière révolution de Perse*, t. 1-2, Paris, Briasson 1728 i La Haye, Gosse et Neulme 1728.

Krusiński J. T., *The History of the Revolution of Persia: Taken from the Memoirs of Father Krusinski Procurator of the Jesuits at Ispahan .... In Two Volumes*. London, J. Pemberton 1728.

Krusiński J.T., *Tārīh-i seyyāh der beyān-ı zuhūr-ı Afğānīyan ve sebeb-i inhidām-i binā-i devlet-i şāhān-ı Safevīyān* [Istanbul 1142/1729].

Krusiński J.T., *Storia dell'ultima rivoluzione di Persia. Con il compendio della Storia de' Sofi e con riflessioni politiche. Tradotta dal originale stampato in Parigi, Venezia 1730.*

Krusiński J.T., *Tārīh-i seyyāh hoc est: Chronicon peregrinantis seu historia ultimi belli Persorum cum Aghwanis gesti ... ex codice manuscripto Turcico, in fine adiecta. Studio et opera Joh. Christ. Clodii*, Lipsiae 1731.

Krusinski J.T., *Neuer Welt-Bott oder Allerhand So Lehr-als geistreiche Brief, Schrifften und Reis-Beschreibungen: welche von denen Missionariis der Gesellschaft Jesu ... Jetzt zum erstenmal verteutsch und vielfaltig verbessert von P. Josepho Stöcklein .... Von numero 394. biß numero 410. Begreiff in sich R.P. Judae Thaddaei Krusinski è S.J. und des Herrn Durri Effendi, Nachrichten von der letzten Unruhe in Persien*, Augspurg-Grätz 1732.

Krusiński J.T., *Prodromus ad historiam revolutionis Persicae seu legationis Fulgide Porte ad Persarum Regem Szach Sofi Hussein Anno D. 1720 expeditae relatio, quam redux e perside legatus Durri Effendi turcarum*

Sultano Achmed III in scripto consignavit . Ex Turcico Latine facta opera P. Judae Thadaei Krusinski Soc. Jesu, Leopoli 1733.

Krusiński J.T., *Prodromus ad tragicam vertentis belli Persici historiam seu Legationis a Fulgida Porta ad Sophorum Regem Szach Sultan Hussein anno 1720 expeditae ... Ex Turcico additis scholiis, Latine facta opera P. Judae Krusiński Soc. Jesu; Accessit ejusdem De Legationibus Polono-Persicis dissertatio, Leopoli 1734.*

Krusiński J.T., *Tragica vertentis belli Persici historia per repetitas clades, ab anno 1711 ad annum 1728-vum continuata: Post Gallicos, Hollandicos, Germanicos ac demum Turcicos auctoris typos auctor. Authore Patre Thadaeo Krusinski Societatis Jesu Missionario Persico accessit ad eandem Historiam Prodromus iteratis typis Subjectus, Leopoli, 1740.*

Krusiński J.T., *Prodromus ad tragicam vertentis belli historiam seu relatio turcico-persicae legationis. Quam ad Persarum Regem Szah Sultan Hussein Durry Effendi solemniter administravit et redux è Perside Turcarum Imperatori Achmet III in scripto consignavit, ex turcico latine facta, Leopoli, 1740.*

Krusiński J.T., *Histoire de la dernière révolution de Perse. Depuis le commencement de ce Siècle jusqu'à la fin de l'Usurpateur Aszraff, t. 1-2, Paris, Briasson 1742.*

Krusiński J.T., *The Chronicles of a Traveller, or a History of the Afghan Wars with Persia ... from the Latin of J.C. Clodius by Georg Newnham Mitford Esq. To Which is Addad, a Brief Account of the Afghan Usurpation, Till Its Overthrow by Tahmasp Koolly Khan, London: James Ridgway 1840.*

Lockhart L., *The Fall of the Safavi Dynasty and the Afghan Occupation of Persia, London 1958.*

Matthee R., *Introduction, [w:] J.T. Krusinski, The History of the Revolution of Persia: An Eyewitness Account of the Fall of the Safavi Dynasty, Tauris 2018, s. VII-XVII.*

Popławski S.W., *Wielki nieznany – o. Tadeusz Krusiński S.J. – misjonarz, dyplomata, pisarz, uczonek, „Studia Bobolana” 2, 2015, s. 105-126.*

Sabev O., *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmankı Matabaa Serüveni (1726-1746). Yeniden Değerlendirme, Istanbul 2006.*

Sabev O., *Portrait and Self-Portrait: İbrahim Müteferrika's Mind Games, „Osmanlı Araştırmaları. The Journal of Ottoman Studies” 2014, vol. 44, s. 99-121.*

Sabev O., *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmankı Matabaa Serüveni (1726-1746). Yeniden Değerlendirme, Istanbul 2016.*

Skowron R., *La contribución de Tadeusz Krusiński S.I. al conocimiento de Persia y del Cáucaso en Europa. La circulación de la información y propiedad intelectual en el siglo XVIII, [w:] Eastern Europe, Safavid Persia and the Iberian World. Frontiers and Circulations at the Edge of Empires, eds. J. Cutillas Derrer i O. Recio Morales, Valencia 2019, s. 59-79.*

Skowron R., *Tłumaczenie i recepcja w Europie i Turcji prac Judy Tadeusza Krusińskiego SI o wojnie afgańsko-perskiej i upadku dynastii Safawidów, „Prace Historyczne” 2020, 147/1, s. 23-36.*